

Variació verbal al Segrià: la pronunciació del morfema de 3a persona en diversos àmbits d'ús

per Josefina Carrera-Sabaté

Resum

Aquest article presenta un estudi sobre la variació morfològica de la persona 3 en el dialecte lleidatà basat en l'anàlisi de diferents registres de parla d'habitants del municipi d'Alguaire i en l'observació del lleidatà retransmès en diferents programes de TeleLleida. El treball permet observar una tendència a la pèrdua de la variació morfològica tradicionalment pròpia del lleidatà en situacions marcades per la formalitat.¹

Sumari

1. Introducció
2. El fenomen estudiat
3. Metodologia
4. Resultats
 - 4.1 Dades d'Alguaire
 - 4.1.1 Les respostes elicitades
 - 4.1.2 L'entrevista i les converses
 - 4.2 Dades de la televisió
5. Observacions generals
6. Bibliografia

1. Introducció

Al llarg de diferents aportacions de la lingüística del segle XX s'ha incidit en la importància de distingir els comportaments lingüístics segons diferents fets de parla determinats per l'espai, el temps, els aspectes socioculturals o la situació comunicativa, i és amb aquestes variables que s'ha donat raó de fenòmens constants i variables.

L'estudi que presentem té el propòsit d'analitzar el comportament de les desinències verbals de 3a persona en diversos parlants del lleidatà partint de la segmentació laboviana de registres de parla i de la necessitat d'abordar els estudis dialectals des d'una perspectiva funcional (Biber, 1994).

Les parts que conformen aquest treball són les següents:

- a) una descripció lingüística i social del fenomen lingüístic;
- b) una explicació de la metodologia emprada;
- c) una presentació dels resultats obtinguts respecte a diferents factors socials i funcionals.

Unes observacions generals sobre la variació morfològica de la 3a persona en lleidatà clouen l'estudi.

¹ Aquest treball s'ha beneficiat de l'ajut a projectes d'investigació referència núm. BFF 20013798 i BFF2000-0075-C02-02 del Ministeri de Ciència i Tecnologia.

2. El fenomen estudiat

En nord-occidental, l'evolució de les desinències verbals de la 3a persona del singular de l'imperfet d'indicatiu, del condicional i del present d'indicatiu de la primera conjugació ha estat la següent: IMPERFET: -ABAT> [aje], [ae],[aβe] -IBAT> [ie], -EBAT> [ie], [je] // CONDICIONAL: -IAT> [ie]// PRESENT: -AT> [e].

En lleidatà, la variació en les desinències de l'imperfet d'indicatiu de la primera conjugació no presenta el mateix rendiment: 1) [aje] es troba relegada únicament a parlants d'edat avançada, tal com apunten Solans (1990) i Creus (2002); 2) [ae] presenta una regressió en els parlants més joves i s'empra fonamentalment en la informalitat (vegeu Solans, 1990; Creus, 2002); 3) finalment, [aβe], i de vegades [aβε] és la forma que s'imposa en els usos més formals de la llengua, lligada al fet que és la que s'adequa més a les formes de la llengua escrita².

Tradicionalment, aquests tres tipus de terminacions verbals s'han distingit d'altres desinències a través de l'obertura vocàlica. D'aquesta manera, trobem: *jo cantava* [ajε],[aε], [aβε] al costat d'*ell/a cantava* [aje], [aε], [aβε], *jo corria* [ε] oposat a *ell/a corria* [ε] i *ell treballa* [e] vs. *Treballa!* [ε] (Gili i Gaya, 1931; Badia i Margarit, 1950; Martí, 1970; Pueyo, 1976; DeCesaris, 1986; Veny, 1982³; Solans, 1990; Turull, 1990; Viaplana, 1996; Lloret i Viaplana, 1997). Aquesta oposició [ε/e], contràriament al que ocorre als dialectes orientals, ha permès diferenciar els morfemes corresponents a cada persona verbal.³

Actualment, però, les desinències de 1a i de 3a persona del condicional, de l'imperfet d'indicatiu i del present d'indicatiu –en els verbs de la 1a conjugació– tendeixen a perdre el seu valor distintiu i a emetre's amb una sola forma: la solució [ε]. La incidència d'aquest procés de canvi en curs encara és força minsa i no queda recollida de manera sistemàtica en les descripcions del lleidatà.⁴

Les causes que poden explicar aquesta tendència s'han de buscar en la llengua escrita. Efectivament, en català nord-occidental a àtona en posició final absoluta es pronuncia [ε]⁵ (vegeu Gili i Gaya, 1931; Pueyo, 1976; Veny, 1982; Turull, 1990) i les úniques excepcions són els noms acabats en *-ista* (les distincions fonètiques permeten distingir el gènere: fem.

² "Als Països Catalans la qüestió ortogràfica pren unes dimensions especials, com ja sabeu, a causa del tradicional analfabetisme en la pròpia llengua que pateixen els habitants d'aquestes terres. Aprendre ortografia hi ha esdevingut sinònim de conèixer la llengua catalana i, de retruc, d'amor envers la pròpia terra" (Segarra, 1985).

³ A la *Proposta per a un estàndard oral de morfologia* (IEC, [1992]1994:26) es pot llegir: "És pròpia de l'àmbit restringit (parlars nord-occidentals) la pronunciació de les formes 3 *cantav*[e], *perdi*[e], *servi*[e]. [...] És pròpia de l'àmbit restringit (parlars nord-occidentals) la pronunciació de les formes 3 *cantari*[e], *perdiri*[e], *serviri*[e]."

⁴ L'estudi de Creus (1997) presenta una anàlisi sistemàtica de la morfologia verbal a Bell-lloc d'Urgell i tracta, entre altres aspectes, la variació del morfema 3. A més a més, a la descripció de Casanovas i Creus (1999) es presenta succintament aquesta variació.

⁵ Fonèticament, l'aparició de [ε] s'ha explicat en relació amb els dialectes orientals: "La realització [ε](més que no pas [e]) és ben pròpia de les comarques centrals del dialecte nord-occidental. Domina al Segrià, la Noguera, l'Urgell i les Garrigues, llevat d'indrets limítrofes amb zones on /a/ presenta variant baixa (Noguera nord-occidental) i d'àrees disperses [...]; també es troba a àrees d'altres comarques que limiten amb les citades [...]; sector meridional de l'Alt Urgell [...]. Aquest fenomen d'ascensió vocàlica a partir de la variant baixa originària pot ésser degut a una articulació anterior d'aquella variant a la zona central del dialecte nord-occidental. Sembla més adequat, però, que el canvi representa un intent d'aproximació de la variant baixa de /a/ a la realització prestigiosa [ə] del català central; la nova pronúncia s'hauria difós a partir de Lleida i/o de zones i capitals de comarca de parla nord-occidental pròximes a la frontera amb el català central [...]. L'absència de la vocal mitjana central [ə] al sistema de vocals àtones del dialecte nord-occidental deu justificar el pas de [a],[ɔ] a [ε], en consonància amb el fet que [ε] es troba precisament a mig camí entre la variant baixa originària i la variant mitjana central prestigiosa" (Recasens, [1991]1996:96-97).

artist[ɛ]masc. *artist*[e]⁶ i les desinències de 3a persona de l'imperfet d'indicatiu, del condicional i del present d'indicatiu de la primera conjugació. L'existència d'aquest fenomen permet pressuposar que hi ha una analogia entre aquestes desinències verbals i les terminacions amb [ɛ]. El resultat d'aquesta analogia en les formes verbals és l'inici d'un canvi en curs, el qual tendeix a igualar fonèticament totes les grafies d'a àtona en posició final absoluta al so [ɛ].

3. Metodologia

A l'hora d'analitzar la producció lingüística, és fonamental observar: 1) els elements que sistemàticament són constants en els fets de parla dels individus; 2) les diferències entre diversos fets de parla. En el treball que ens ocupa, partim, d'una banda, de la classificació laboviana dels estils de parla (vegeu Labov, 1972)⁷ i, d'una altra, de la classificació tradicional de factors categoritzadors de registres⁸ (vegeu Halliday, 1976; Gregory i Carrol ([1978]1986); Spillner, 1987; Biber, 1994, etc.). Amb aquests postulats metodològics, analitzem la variació del morfema de 3a persona en: a) 30 catalanoparlants d'Alguaire nascuts entre 1932 i 1998⁹; b) emissions de català nord-occidental retransmeses a la televisió lleidatana que presenten dos nivells de formalitat.

a) Parlants d'Alguaire¹⁰

Els 30 parlants analitzats han estat escollits a partir de les dades dels padrons d'Alguaire i representen l'1'46% de la població nascuda al municipi o en contrades segrianenques.¹¹ Com que el fenomen que estudio afecta parlants de llengua catalana, només he seleccionat gent que tingués el català com a llengua 1 i fos nascuda en el lloc d'estudi. Les variables socials que he tingut en compte en aquesta mostra estratificada són: l'edat, els estudis, els coneixements de català, l'estatus sociocultural i el sexe dels informants. Els grups generacionals de tota la població representada d'Alguaire són els vuit següents: (2) de 61 a 70 anys -nascuts entre 1933 i 1942; (3) de 51 a 60 anys -nascuts entre 1943 i 1952; (4) de 41 a 50 anys -nascuts entre 1953 i 1962; (5) de 31 a 40 anys -nascuts entre 1963 i 1972; (6) de 21 a 30 anys -nascuts entre 1973 i 1982; (7) de 12 a 20 anys -nascuts entre 1983 i 1990; (8) de 6 a 11 anys -nascuts entre 1991 i 1997- i (9) de 4 a 5 anys -nascuts entre 1998 i 1999.¹² Tot i que el nombre d'enquestats és igual en cada grup, no s'hi troben les mateixes divisions generacionals ni se segueix un índex proporcional al padró de població. Així, pel que fa als grups de menys edat (de 4 a 31 anys), els criteris de divisió de la població han estat els equivalents al nivell educatiu i inclouen les primeres generacions que s'han escolaritzat en català. Tot i que sóc conscient que la distribució d'edats d'aquests blocs de població és considerablement diferent respecte als altres grups de major edat, crec que és necessari observar aquests estadis diferents per constatar com l'escolarització en català i les diferents etapes de desenvolupament de la llengua es relacionen amb la incorporació de nous hàbits lingüístics.

⁶ Casanovas i Creus (1999: 87) exposen que "la pronúncia que afavoreix la distinció [...] està en procés de retrocés ja que el col·lectiu de població jove està cada cop més imposant la neutralització d'ambdues formes en favor de la pronúncia en [ɛ]".

⁷ Per a una crítica dels estils de parla labovians vegeu, entre altres, Hymes (1974), Brown i Levinson (1979), Bell (1984) o Biber (1994).

⁸ Aquests factors són tres, desglossables en quatre: camp (el tema), mode (canal de transmissió del missatge: oral, escrit...), tenor (propòsit comunicatiu de l'acte: informatiu, persuasiu...) i to (grau de formalitat: formal i informal).

⁹ En el moment en què es van entrevistar, aquests informants tenien entre 4 i 70 anys.

¹⁰ Alguaire és un poble de 2.825 habitants que pertany al Segrià, té 50 km² d'extensió i es troba situat a 15 km de Lleida. Tradicionalment, la base econòmica d'Alguaire, com la de tots els pobles del Segrià, ha estat l'agricultura, que s'ha complementat amb la ramaderia i una petita indústria, fonamentada sobretot en transformats hortofrutícoles. Actualment, però, molts habitants del poble tenen l'activitat professional en el sector dels serveis. Alguaire té una activitat cultural minsa comparada amb la de la capital i, a conseqüència d'això, Lleida és el centre irradiador del model cultural i lingüístic del Segrià.

¹¹ Labov (1966) creu que un 0.025% de la població és suficient quan la mostra està ben estratificada.

¹² "An understanding of sociolinguistic development requires an understanding of how children come to recognize and produce socially meaningful patterns of variation, and ultimately to alter the rates of their variability over the life course" (Eckert, 2000: 9).

Pel que fa a la recollida de dades, atès que la variable que analitzem no té un rendiment gaire alt, hem analitzat, d'una banda, les respostes elicitades a un corpus de preguntes sobre diversos fenòmens variables del lleidatà, entre els quals figuraven 12 verbs que representen totes les conjugacions i que s'havien d'emetre en diferents temps verbals: present, imperfet d'indicatiu i condicional. Els verbs analitzats han estat: *canta, canviaria, comença, dormia, estudiava, fregava, jugava, naixia, perdria, presumiria, sortia i temia*. D'una altra banda, hem recollit un total de 15 hores de parla més informal provinent de dos protocols: una entrevista semidirigida a l'estil labovità i la conversa que s'ha generat al llarg de la trobada amb cada informant, seguint la proposta de Briggs (1986) i Hazen (2000).

b) Televisió lleidatana

La llengua analitzada de la televisió lleidatana prové de dos nivells de formalitat: un que és fruit d'una lectura (emissions dels informatius) i un altre que sorgeix d'un debat i que no presenta ni el formalisme ni el grau de preparació de l'anterior (emissions de debats televisats). Com a resultat d'això, el corpus utilitzat en aquest estudi es divideix en dues parts:

- 1) Realitzacions fòniques emeses en els informatius. El discurs oral que s'hi ha emès té un mode oral preparat (escrit per ser llegit), un tenor informatiu i un to formal.
- 2) Emissions provinents de debats, i més concretament, del programa *El despertador*. En aquest programa quatre contertulians i un moderador comenten les notícies d'actualitat del dia a dia. Aquí el discurs oral té un mode oral no preparat, tenor interactiu i un to formal.

En total, s'han analitzat 22 hores de programació enregistrades entre el dia 19 de maig i el 7 de juny de 2001. Del total d'hores, 12 es corresponen a diferents informatius (matí, migdia i nit) i 10 pertanyen als debats diaris del programa *El despertador*. La quantitat total de formes verbals recollides ha estat de 318. Les variables que s'han tingut en compte han estat les situacionals i una de social: el sexe dels informants.

El tractament estadístic de les dades s'ha dut a terme amb el programa Goldvarb 2001.¹³ En el cas de les mostres recollides a la televisió lleidatana, també s'ha utilitzat el programa SPSS per tal de realitzar una ANOVA de resultats generals.

4. Resultats obtinguts

4.1. Dades d'Alguaire

4.1.1. Les respostes elicitades

Les respostes obtingudes de tots els informants en el qüestionari mostren la presència de variació en la vocal final de les formes de 3a persona, la qual, en el cas de l'imperfet de l'indicatiu en els verbs de la primera conjugació, es veu pràcticament sempre reduïda a les formes [aβe] i [aβε].¹⁴

En relació amb el conjunt de verbs estudiats, les dades extretes de l'anàlisi estadística permeten presentar una probabilitat alta en el manteniment general del morfema de 3a persona [e] (0.819). Aquesta observació de caràcter global mostra que en lleidatà la variació detectada és incipient i es manifesta en la llengua més formal d'una manera molt tímida.

Els resultats d'aquesta anàlisi han mostrat que, en relació amb les paraules analitzades, ni el temps, la conjugació, el nombre de síl·labes dels verbs o el context adjacent a la vocal final no són significatives per explicar la variació del morfema de 3a persona.

Quant als aspectes socials, s'observa significació en tres variables: l'edat, els estudis i els coneixements de català escrit dels informants. (Vegeu la taula 1). Contràriament al que es podria esperar seguint la tradició més de caire variacionista, ni el sexe ni l'estatus social aporten dades rellevants per explicar l'alternança de la vocal final.

¹³ Les bases i el funcionament dels programes que analitzen la variació lingüística es troben a Sankoff (1974), Young i Bayley (1996) i Bayley (2002). Per a una explicació detallada del funcionament del programa vegeu Rand i Sankoff (1991) i Robinson, Lawrence i Tagliamonte (2001). Per a una aplicació, Carrera-Sabaté (2002a).

¹⁴ He recollit la forma [aje] en un parlant de 61 a 70 anys sense coneixements de català escrit i amb estudis primaris.

Taula 1. (Logaritme de versemblança: -151,691 [Logaritme de versemblança màxim: -125,727]; X^2 total = 51,927; $p= 0,0000$).

EDAT	Probabilitat de manteniment de [e]	ESTUDIS	Probabilitat de manteniment de [e]
De 4 a 5 anys (9) Nascuts entre 1998 i 1999	0,72	Sense estudis (1)	0,84
De 6 a 11 anys (8) Nascuts entre 1991 i 1997	0,28	Estudis primaris (2)	0,95
De 12 a 20 anys (7) Nascuts entre 1983 i 1990	0,47	Estudis secundaris (3)	0,54
De 21 a 30 anys (6) Nascuts entre 1973 i 1982	0,82	Estudis superiors (4)	0,77
De 31 a 40 anys (5) Nascuts entre 1963 i 1972	0,85		
De 41 a 50 anys (4) Nascuts entre 1953 i 1962	0,99	CONEIXEMENTS DE CATALÀ ESCRIT	Probabilitat de manteniment de [e]
De 51 a 60 anys (3) Nascuts entre 1943 i 1952	0,59	No (1)	0,94
De 61 a 70 anys (2) Nascuts entre 1933 i 1942	0,78	Sí (2)	0,60

a) Incidència del factor edat

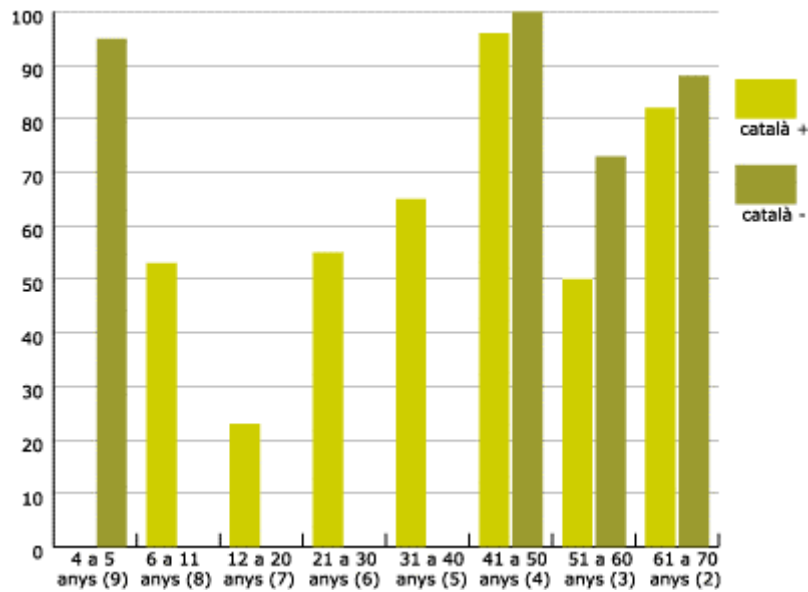
L'anàlisi dels resultats exposats a la taula 1 permet observar en gairebé tots els informants una probabilitat alta de mantenir la forma tradicional del morfema de 3a persona. Cal tenir en compte, tanmateix, que els enquestats de 6 a 11 anys són els únics que presenten una probabilitat de manteniment de [e] baixa (0,28). Aquests resultats són explicables, tal com ja s'ha observat en altres estudis del lleidatà (vegeu Creus, 1997; Carrera-Sabaté, 2002b), per la influència que exerceixen sobre els infants els models escolars. Aquesta influència deixa de ser tan forta quan els parlants passen per etapes de formació posteriors, tal com s'observa, d'una banda, en els estudis d'Aniansson (1979) i de Portz (1979), centrats en el suec i l'anglès, i també en els resultats obtinguts dels enquestats de 21 a 30 anys d'Alguaire, els quals han tingut una escolarització en català.

b) Incidència dels estudis i dels coneixements de català escrit

Agafades aquestes dues variables de manera global, no s'observa cap factor que alteri el manteniment de la solució tradicional [e] de manera significativa. Val a dir, tanmateix, que hi ha un grup de parlants que presenta una probabilitat més alta d'alternar entre [e] i [ɛ]: són els que tenen estudis secundaris (0,54) i també els que tenen coneixements de català escrit (0,60).

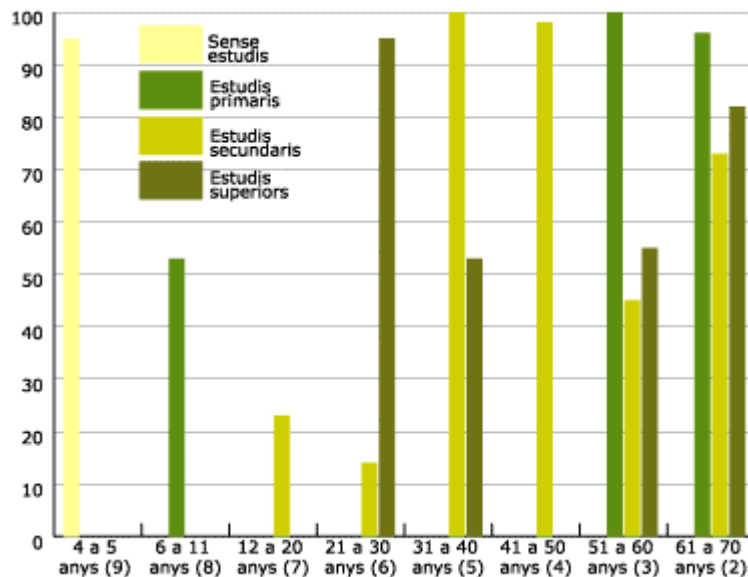
Si creuem les dades provinents de les variables edat, coneixements de català i estudis observarem d'entrada que tots els parlants amb coneixements de català escrit mantenen menys la solució [e] que els que no en tenen. Ara bé, si analitzem el comportament de parlants de 41 a 70 anys, alguns amb coneixements de català escrit i d'altres sense, hi observarem poques divergències i només en els de 51 a 60 anys les diferències en el manteniment de [e] són properes al 20 %:

Gràfic 1. Percentatge de manteniment de la solució [e]

A banda d'això, la combinació del nivell d'estudis amb els grups generacionals permet observar el següent: 1) De 51 a 70 anys, i sobretot de 51 a 60 anys, els enquestats d'estudis secundaris són els que emeten menys [e], seguits de poc pels que els tenen superiors. 2) De 31 a 40 anys els informants amb estudis superiors emeten significativament menys [e] que els d'estudis secundaris. 3) Els parlants de 21 a 30 anys, que són els primers que s'han escolaritzat en català, presenten un manteniment de la solució [e] diferenciat respecte dels altres grups generacionals (vegeu el gràfic 2): els parlants d'estudis superiors mantenen [e] en uns percentatges que depassen el 90 % i, en canvi, els d'estudis secundaris, en uns percentatges superiors al 10 %. Segurament, els parlants d'estudis superiors reivindiquen més que els altres els trets dialectals autòctons. 4) Els enquestats de 12 a 20 anys són els que emeten menys la solució [e], tot i que l'anàlisi de la probabilitat no els hagi considerat els parlants més innovadors.

Gràfic 2. Percentatge de manteniment de la solució [e]

4.1.2 L'entrevista i les converses

L'anàlisi de la parla amb un menor grau de formalitat dels 30 habitants d'Alguaire permet arribar a unes conclusions ben diferenciades de les obtingudes en el qüestionari de preguntes tancades. De manera general, la vocal final de la desinència de 3a persona de l'imperfet, del condicional i del present d'indicatiu en els verbs de la primera conjugació és pràcticament sempre [e]. Només s'ha recollit la variant [ɛ] en dos informants (nena i nen) de 6 a 11 anys. La relació de vocals recollides en aquests xiquets ha estat la següent: 1) [e] ha estat emesa en 19 verbs per la nena i en 23 pel nen; 2) [ɛ] ha estat emesa 2 vegades tant per la nena com pel nen.

A banda d'aquesta observació, l'anàlisi del morfema de temps de la 3a persona de l'imperfet d'indicatiu en dels verbs de la primera conjugació presenta molta variabilitat en els enquestats, paral·lelament a l'evolució d'aquest morfema en lleidatà:

1) [aje], la forma menys emprada, només s'ha recollit en dos informants: 2 emissions en un home de 61 a 70 anys i 1 en una dona de 51 a 60 anys, tots dos amb estudis primaris i sense coneixements de català escrit.

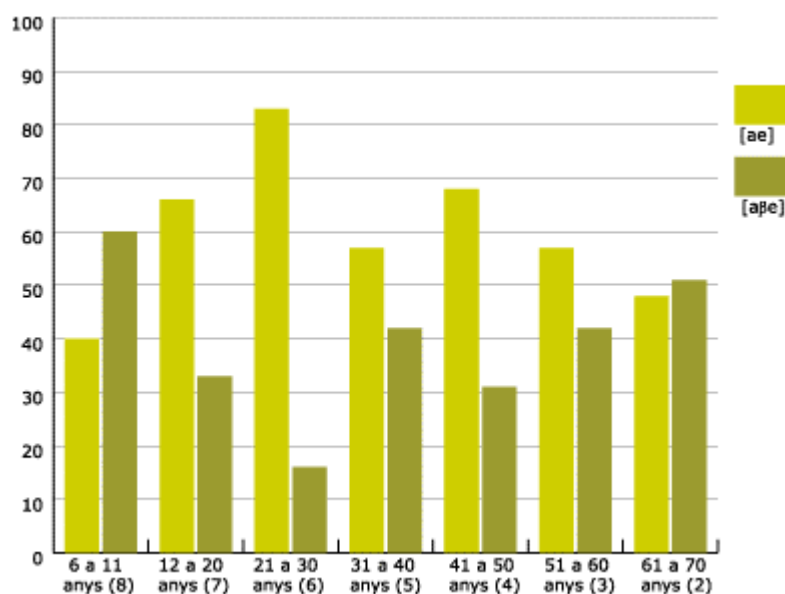
2) [ae] presenta una incidència bastant alta, contràriament al que s'ha observat en el qüestionari de preguntes tancades, que no s'ha recollit.

3) [aβe] alterna amb la variant anterior [ae]) en uns percentatges bastant similars i [aβe], pròpia d'un estil de parla més formal, no s'ha pronunciat mai ni en l'entrevista ni en les converses.

Un cop observada la poca rellevància dels factors lingüístics a l'hora d'explicar la variabilitat del morfema 3, si analitzem la incidència dels factors socials veurem com les dades s'organitzen novament en funció de l'edat, els estudis i els coneixements de català. Cal tenir en compte, però, que, en general, els resultats no són tots significatius.¹⁵

Pel que fa a l'edat, observem un percentatge més elevat de [ae] que de [aβe] en tots els grups generacionals excepte en els parlants de 61 a 70 anys, que presenten uns percentatges similars entre les dues formes, i en els de 6 a 11 anys, que emeten [aβe] un 20 % més que [ae]. Els parlants de 21 a 30 anys presenten el percentatge de manteniment més alt de [ae] el 83 % (vegeu el gràfic 3). L'anàlisi detallada dels resultats obtinguts enllaça de nou amb les prediccions realitzades en la part anterior i en els estudis d'Aniansson (1979) i Portz (1979): l'escola influeix a la parla dels infants, però posteriorment, els parlants s'adapten a les formes del propi dialecte, sobretot quan la formalitat de l'acte comunicatiu no és gaire alta.

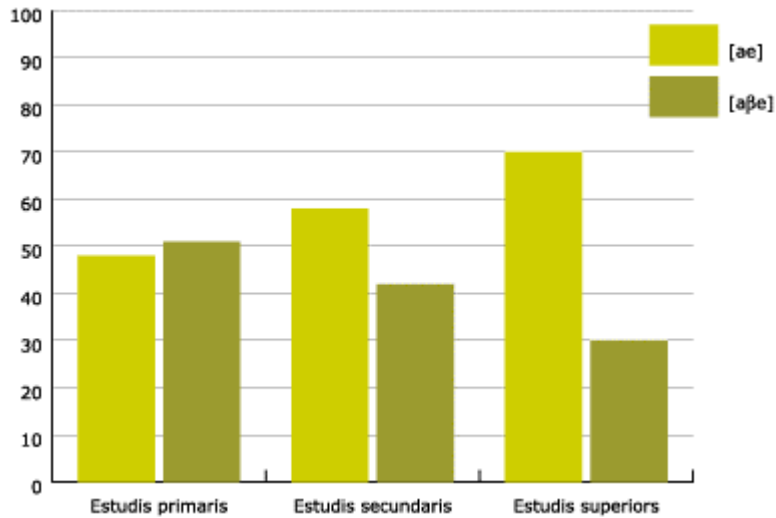
Gràfic 3. Realitzacions del morfema -va segons l'edat

¹⁵ Ometo algunes dades dels nens de 4 a 5 anys perquè els resultats obtinguts no són suficients per ser considerats objecte d'anàlisi estadística.

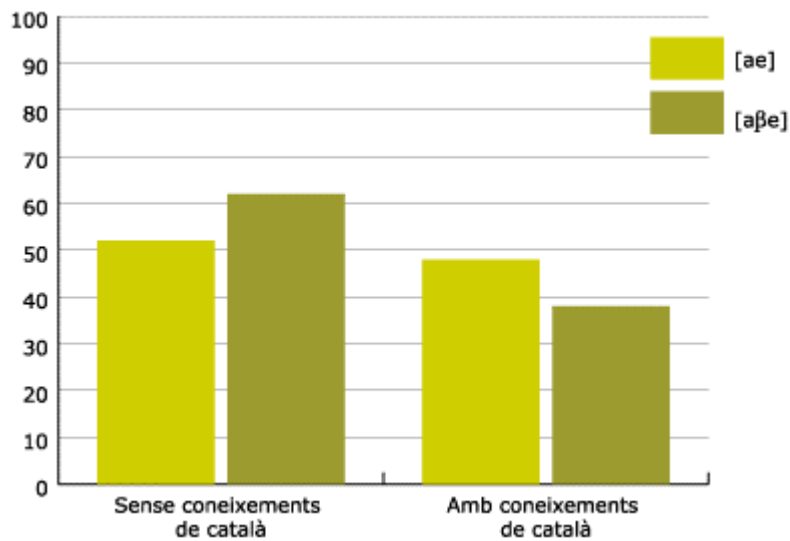
En el cas dels estudis, s'observa una progressió ascendent en l'ús de [ae] a mesura que augmenten:

Gràfic 4. Realitzacions del morfema -va segons els estudis

En relació amb els coneixements de català, es detecta [ae] un 24 % més que [aβe] en els parlants amb nocions de català escrit:

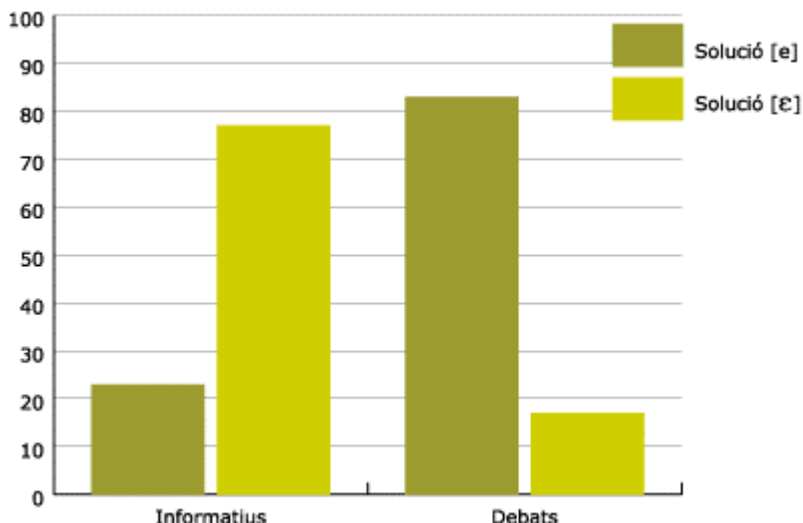
Gràfic 5. Realitzacions del morfema -va segons els coneixements de català escrit

4.2 Dades de la televisió

En les mostres recollides de la televisió lleidatana, l'ús de les solucions [e] i [ε] ve completament condicionat per la situació en què es troben els parlants. D'aquesta manera, als informatius la vocal que es correspon a les formes de l'escriptura, [ε], presenta un 77 % d'emissions i [e] un 23%. En canvi, als debats els percentatges s'inverteixen: 83 % d'emissions de [e] i 17 % de [ε]. (Tots els resultats són significatius: $F=131469$, $sig=0'000$):

Gràfic 6. Realitzacions del morfema 3 a la televisió lleidatana

A la vista dels resultats obtinguts, l'anàlisi binomial del programa Goldvarb ens permet predir que en els debats hi ha una probabilitat molt alta de sentir la solució tradicional [e] (0.83) i en els informatius aquesta probabilitat és molt baixa (0.23) (Logaritme de versemblança: -163041, sig=0.000, prova de $X^2=0.0000$).

Si ens centrem en el sexe dels informants, podem observar que tant en els debats com en els informatius les dones presenten una probabilitat de manteniment de la solució tradicional [e] més alta que els homes.

Taula 2. (Logaritme de versemblança: -175579, sig=0.000)

PROBABILITAT DE MANTENIMENT DE LA SOLUCIÓ [e]			
INFORMATIUS		DEBATS	
Dones	Homes	Dones	Homes
0.32	0.00	0.94	0.80

5. Observacions generals

La comparació de resultats mostra un comportament lingüístic similar entre els habitants d'Alguaire i els locutors de la televisió lleidatana. En aquest sentit s'observa que, en general, en els fets de parla on predomina la formalitat hi ha una tendència a emetre formes fòniques que es corresponen a l'escriptura i, consegüentment, a perdre la caracterització morfològica que tradicionalment ha caracteritzat el lleidatà.

L'anàlisi dels fets de parla més formals condueix a classificar les emissions dels morfemes verbals en tres grups ben diferenciats: a) les mostres recollides en els informatius de televisió, on la probabilitat de mantenir [e] és de 0.23; b) les emissions enregistrades en el qüestionari elicitat de parlants d'Alguaire, on la probabilitat de mantenir [e] és de 0.819; c) les realitzacions fòniques provinents de debats televisats, on la probabilitat de mantenir [e] és de 0.83.

Aquesta primera distinció permet explicar la pèrdua de la forma tradicional [e] a favor de [ɛ] com a resultat de la influència de la llengua escrita sobre l'oralitat, sobretot si es té en compte, d'una banda, que el manteniment més baix de la solució tradicional es dona en el discurs escrit per ser llegit (informatius); i d'una altra, perquè, en termes generals, en lleidatà les vocals àtones ortografiades <a> s'emeten [ɛ]. En els parlants d'Alguaire, s'observa que el període d'escolarització, en català, és un factor definitiu per explicar la pèrdua de trets dialectals, fet que corrobora de nou la connexió entre llengua oral i llengua escrita.

En els fets de parla menys formals es detecta un manteniment absolut de la solució tradicional [e] en les converses espontànies dels enquestats d'Alguaire, amb la intrusió esporàdica de [ɛ] per part de parlants de 6 a 11 anys. A banda d'això, es comptabilitza una alternança bastant alta entre les terminacions de l'imperfet d'indicatiu [ae] i [aβe], les qual han quedat reduïdes a [aβe] i [aβɛ] en els fets de parla més formals. En les converses i l'entrevista, la pronunciació més elevada de [aβe] correspon, un altre cop, a parlants en període d'escolarització, els quals adeqüen la pròpia pronúncia a les pautes de l'escriptura.

6. Bibliografia

- ANIANSSON, E. "Barns sprakliga förmaga: Redogörelse för ett par test." *FUMS Rapport*. [Uppsala] (1981), núm. 84.
- BAYLEY, R. "The Quantitative Paradigm." J. K. Chambers; P. Trudgill; N. Schilling-Estes (eds.) *The Handbook of Language Variation and Change*. Massachusetts: Blackwell (2002), p. 117-141.
- BELL, A. "Language style as audience design." *Language in Society*. (1984), núm. 13, p. 145-204.
- BIBER, D. "An Analytical Framework for Register Studies." D. Biber; E. Finegan (eds.) *Sociolinguistic Perspectives on Register*. Nova York i Oxford: Oxford University Press (1994), p. 31-56.
- BRIGGS, C. *Learning How to Ask: A Sociolinguistic Appraisal of the Role of the Interview in Social Science Research*. Cambridge: Cambridge University Press, 1986.
- BROWN, P.; LEVINSON, S. "Social structure, groups, and interaction." K. R. Scherer, H. Giles (eds.) *Social markers in speech*. Cambridge: Cambridge University Press (1979), p. 291-341.
- CARRERA-SABATÉ, J. "L'estadística en l'anàlisi de la variació fonètica: una aplicació del programa Goldvarb." *Noves SL*, primavera de 2002a. <http://www.gencat.cat/llengua/noves>
- CARRERA-SABATÉ, J. *Escola catalana i variació fonètica. Una evolució del vocalisme àton a Alguaire i a Lleida*. Lleida: Pagès Editors, 2002b.
- CASANOVAS M.; CREUS, I. "Apunts sobre el lleidatà: fonètica i morfosintaxi." *Zeitschrift für Katalanistik*, (1999), núm. 12, p. 83-108.
- CHAMBERS, J. K.; TRUDGILL, P. SCHILLING-ESTES, N. *The Handbook of Language Variation and Change*. Massachusetts: Blackwell, 2002.
- CREUS, I. *La flexió verbal a Bell-lloc d'Urgell. Un estudi morfofonològic*. Tesi de Llicenciatura. Lleida: Universitat de Lleida, 1997.
- CREUS, I. "La morfologia verbal nord-occidental." *Estudis de Llengua i Literatura Catalanes XLV*. Barcelona: PAM, (2002), núm. 1, p. 33-66.
- DE CESARIS, J. A. "Les divisions dialectals del català". *Actes del Setè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*. Barcelona: PAM, (1986), p. 679-701.
- ECKERT, P. *Linguistic variation as social practice*. Massachusetts: Blackwell, 2000.
- GILI I GAYA, S. *Estudi fonètic del parlar de Lleida. Miscel·lània Filològica dedicada a D. Antoni M. Alcover*. Palma de Mallorca: Círculo de Estudios, 1931.
- GRIERA, A. "El català nord-occidental." *Butlletí de Dialectologia Catalana*, [Barcelona] (1920), núm. VIII.

GREGORY, M.; CARROLL, S. *Lenguaje y situación. Variedades del lenguaje y sus contextos sociales*. México: Fondo de Cultura Económica. [Trad. de: *Language and Situation. Language Varieties and their Social Contexts.*], [1978] 1986.

HALLIDAY, M. A. K. *El lenguaje como semiótica social. La interpretación social del lenguaje y del significado*. México: Fondo de Cultura Económica. [Trad. de *Language as Social Semiotics. The Social Interpretation of Language and Meaning*. Arnold. London.], [1976] 1982.

HAZEN, K. *Identity and Ethnicity in the Rural South: A Sociolinguistic View through Past and Present*. Durham: Duke University Press, 2000.

HYMES, D. *Foundations in sociolinguistics: An ethnographic approach*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1974.

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS. *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana. II. Morfologia*. Barcelona: IEC, [1992] 1994.

LABOV, W. *The social stratification of English in New York City*. Washington D.C.: Center for Applied Linguistics, (1966), p. 170-171.

LABOV, W. *Sociolinguistic patterns*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1972.

LLORET, M. R.; VIAPLANA, J. "Variació, fonologia i morfologia." M. R. Lloret et al. (eds.) *Anàlisi de la variació lingüística*. PPU. Barcelona: PPU, (1997), p. 93-120.

MARTÍ, J. *Contribució a l'estudi del dialecte occidental*. Tarragona: Diputació Provincial de Tarragona, 1970.

PORTZ, R. "Another look at stages in the acquisition of standard English." *Ninth International Congress of Phonetic Sciences*. Copenhagen, 1979.

PUEYO, M. *L'estructura fonològica del vocalisme lleidatà*. Treball inèdit. Lleida, 1976.

RAND, D.; SANKOFF, D. *GoldVarb: A Variable Rule Application for the Macintosh (version 2.1)*. Montréal: Centre de recherches mathématiques de la Universitat de Montréal, 1991.

RECASENS, D. *Fonètica descriptiva del català*. Barcelona: IEC, [1991] 1996.

ROBINSON, J.; LAWRENCE, H.; TAGLIAMONTE, S. *A Multivariate Analysis Application for Windows. User's manual*. York: Universitat de York, 2001.

ROMERO, S. "Escolarització i variació intralingüística: el cas de l'article etimològic en el català nord-occidental." *Jornades sobre Llengua i Ensenyament*, (1995), núm, I, p. 225-236.

SANKOFF, D. "A quantitative paradigm for the study of communicative competence." Bauman, R.; Sherzer, J. (eds.) *Explorations in the Ethnography of Speaking*. Cambridge: Cambridge University Press, (1974), p. 18-50.

SEGARRA, M. *Història de l'ortografia catalana*. Barcelona: Empúries, 1985.

SISTAC, R. "El dialecte nord-occidental en els àmbits d'actuació formals." *Jornades de la Secció Filològica de l'IEC a Lleida*. Barcelona: IEC, (1992), p. 39-43.

SOLANS, E. "Introducció a la morfosintaxi de la parla nord-occidental (Lleida)". *Ilerda Humanitats* [Lleida] (1990), núm. XLVIII, p. 209-215.

SPILLNER, B. "Style and register." U. Ammon, N. Dittmar i J. Mattheier (eds.) *Sociolinguistics*. Berlin: Mouton de Gruyter (1987), núm. I, p. 273-285.

TURULL, A. "Notes sobre el lleidatà". *Ilerda Humanitats*. [Lleida] (1990), núm. XLVIII, p. 201-206.

VENY, J. *Els parlars catalans*. Palma de Mallorca: Raixa, 1982³.

VIAPLANA, J. *Dialectologia*. València: Universitat de València, 1996.

YOUNG, R.; BAYLEY, R. "VARBRUL analysis for second language acquisition research."
Bayley, R.; Preston, D. R. (eds.) *Second Language Acquisition and Linguistic Variation*.
Amsterdam: John Benjamins (1996), p. 253-306.

Josefina Carrera-Sabaté

Universitat de Barcelona i de Lleida
josefinacarrera@teleline.es